

ŠTUD. KNJIŽNICA V MARIBORU

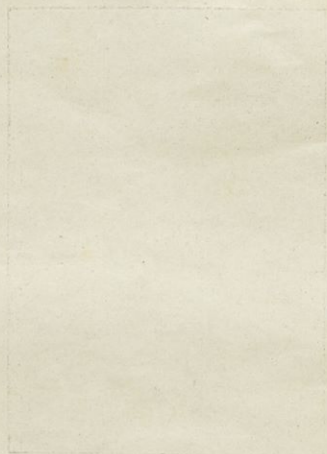
6300

STJEPAN RADIĆ Predstoj. HRSS.

**TEMELJNI NAUK ALI PROGRAM
HRVATSKE REPUBLIKANSKE
SELJAČKE STRANKE (HRSS).**

razložen v 4. seji hrvatske republikanske kmet-ske večine banskega Hrvatskega dneva. 5. in 6. marca 1921., sprejet v 5. seji tiste republikanske poslanske večine na 9. aprila 1921., in preklican v seji z 26. junija 1921. v glavnem mestu Zagrebu.

Temeljni nauk ali program Hrvatske Republikanske Seljačke stranke (HRSS)

Temelji kmetske mirotvorne republike.

I. Glavna obilježja mirotvorne kmetske republike.

1. Popolnost in neprekinjenost narodnega vrhovništva (suverenosti). Republika.

Narodno vrhovništvo je **popolno in učinkuje neprekinjeno**, a ljudstvo ga izvršuje z ozirom na teritorijalna in ustavna vprašanja s plebiscitom, v vprašanjih zakonodajstva pa s pravico inicijative (pravica predlaganja) in z referendumom (splošnim glasovanjem).

Iz te popolnosti in neprekinjenosti narodnega vrhovništva izvira popolno in neomejeno pravo do narodnega samoodločevanja na polju celokupnega notranjega državnega reda.

2. Vlada kmetske večine.

Po ustaljenih načelih ustavne demokracije odločuje **v vseh** državnih poslih ob splošnih političnih volitvah izvoljena večina poslancev.

Na Hrvatskem (in v Sloveniji) ima kmetski stan kot ogromna večina vsega naroda nepo-

bitno pravico do tega odločevanja, čim je to večino v resnici dobil ob splošnih volitvah.

3. Mirotvornost in nevtralnost.

Po svetovni vojni je za vsak majhen narod prvo vprašanje njegovega obstanka, da se mu prizna poleg pravice do samoodločbe tudi popolna nevtralnost ob vsakem mednarodnem spopadu. Velika stalna armada uničuje posebno pri kmetiskem narodu temelje morale (poštenja), gospodarstva, kulture in svobode.

Zato je hrvatska (in slovenska) kmetiska politika mirotvorna in nevtralna ter odklanja veliko **stalno armado**, toda vsi državljani morajo biti osposobljeni po posebnem brambovskem zakonu za obrambo **doma in domovine**.

Najpotrebnejša vojaška izobrazba mora biti vedno združena s splošno izobrazbo, s posebnim gospodarskim podukom in s splošno delovno dolžnostjo.

V svrhu notranje varnosti urejuje zakon posebno narodno redarstvo.

4. Osiguranje človečanskih pravic brez o-zira na državljanstvo.

Mirotvorna kmetiska republikanska politika osigurava **vsakemu človeku**, ki biva na Hrvatskem (ali v Sloveniji) stalno ali mimogrede, na podlagi človečnosti tele pravice:

a) Osebnostna varnost in nedotakljivost.

Oseba je nedotakljiva. Nikogar se ne sme zapreti niti mu sploh vzeti osebne svobode brez pismenega sodnijskega z zakonom razloženega ukaza. Ta ukaz se mora dotičnemu prečitati in vročiti pred aretacijo.

Varnostni organi imajo pravico vstopa v tuje hiše ali stanovanje samo v slučajih umora,

razbojstva, požiga in tatvine **na delu zasačene-ga krivca takoj aretirati** in imajo dolžnost do-tičnega **takoj izročiti sodišču.**

Ako sodišče v enem ali drugem slučaju v roku 24 ur po aretaciji ne odredi preiskoval-nega zapor, je dotičnega izpustiti na svobodo.

Preiskovalni zapor ne sme trajati v nobe-nem slučaju dalje ko mesec dni.

V slučaju, da sodnijski organi ne izvršujejo teh dveh naredb ima aretiranec, da se sam od-strani in nihče ga ne sme v tem ovirati.

Kdorkoli greši proti tej naredbi, posebno varnostni in sodnijski organi, **bodo osebno od-govarjali zakonu in se ne morejo opravičiti z ukazom višjega.**

Preiskovanec ima, ako ga sodišče oprosti, pravico do odškodnine, ki je določena po za-konu.

Vsako kršenje osebne varnosti in nedotak-ljivosti ima pravico **vsak** odrasli človek sodnij-sko zasledovati.

b) Človečansko kazni, ako kaj zakrivi.

Smrtna kazni je odpravljena.

Vsak mora v zaporu delati, obsojenec ne-ravno delo svojega poklica, preiskovanec pa samo delo svojega poklica. Trajanje, način in prisilnost dela se ima urediti z posebnim zako-nom.

Telesnih kazni ni. Vsako telesno zlostav-ljanje preiskovanca ali obsojenca se kaznuje, ako v tem ni drugo kaznjivo dejanje, najmanj s takojšnjim odpustom iz službe.

c) Svoboda gibanja. Vsak odrasli človek gre kamor hoče in stanuje, kjer hoče na terito-riju države; nihče ne more biti niti interniran,

niti konfiniran, niti izgnan iz občine ali iz države.

Tudi tuji državljani ne more biti izročen zaradi dejanja, ki se v njegovi državi smatra kot politični zločin.

d) Nedotakljivost doma (stanovanja).

Dom (stanovanje) je nedotakljiv. Samo sodišče more s pismenim na zakonu osnovanim odlokom v kakšnem domu (stanovanju) določiti hišno preiskavo, **ki jo mora izvršiti sodnik sam.** Varnostni organi smejo v stanovanje samo tedaj, ako ih domačini na pomoč pokličejo.

Za izvrševanje teh naredb so odgovorni sodnijski in varnostni organi **osebno zakonu.** K domu (stanovanju) spada dvorišče z vsemi gospodarskim poslopji (s postranskimi stanovanjskimi prostori).

e) Osiguranje pismene tajnosti in poštne dostave.

Država jamči vsakemu za vse poštne pošiljatve, posebej pa za dostavo pisem in časopisov.

To jamstvo daje poseben zakon, ki obenem osigurava nedotakljivost tajnosti dopisovanja, brzojavljanja in telefonskih razgovorov.

5. Svobodni kmetski dom.

Kmetska država je organična zajednica **svobodnih in urejenih domov.**

Za vsestranski napredek kmetskega doma se ustvarja poseben zakon o kmetskem dednem pravu in gospodarski svobodi v duhu starega običajnega združnega prava, toda v skladu z današnjim mišljenjem in potrebami kmetskega ljudstva; ravnotako zakon, s katerim se kmetski dom izločuje od prisilne dražbe in zakon o hišnem redu in poslušnosti, s katerim se obe-

nem urejuje svobodno ustanovljanje novih hišnih zadrug.

6. Urejena obitelj.

Obitelj jet prvi faktor poštene vzgoje za gospodarstvo in kulturo.

S posebnim zakonom se ima urediti vzgojna, gospodarska in kulturna naloga obitelji.

7. Popolna enakopravnost žene.

Moški in ženske imajo v vsem popolnoma enake pravice.

II. Načela za organizacijo mirotvorne kmetске republike.

Kmetska republika je moralna zajednica miselnih bitij.

a) Svoboda sestajanja.

Sestajanje kot najprirodnejša ljudska potreba je popolnoma svobodno.

Nobena oblast ne more v nobenem slučaju in iz nikakšnega vzroka **prepovedati** nobenege sestanka in nobenega shoda. Za sestanke in shode v privatnih poslopih daje dovoljenje **lastnik (gospodar)**. Na že navadnih javnih prostorih naznani shod katerikoli sklicatelj pristojni varnostni oblasti najpozneje pred začetkom shoda ali s pismeno ali z ustmeno prijavo, ki jo lahko pribije tudi na uradna vrata.

V javnih poslopih, že običajnih ali pripravnih za shode, kakor so javne šole, posvetovalnice itd. imajo politična društva ali stranke shode po vrsti, kakor so jih prijavili, drugače pa enako, kakor na javnih mestih.

Svoboda govora na shodih se ima zajamčiti z zakonom o svobodi sestajanja po načelu, da je vsako motenje govora in reda na shodih

kršitev najprirodnejših pravic, brez katerih ni nobenega napredka in se ima kaznovati s posebno kaznijo.

b) Svoboda tiska.

Tisk kot glavno sredstvo širjenja človeške misli in človeškega znanja je popolnoma svoboden. Cenzura se nikakor ne more vpeljati, a časopisa ni mogoče v nobenem slučaju ustaviti. Politične liste lahko izdajajo samo politična društva ali stranke, a vsi politični članki in beležke in sestavki, v katerih je nekdo imenovan po imenu **moraju biti podpisani s polnim imenom poleg točne adrese.**

Ravnotako morajo biti podpisani **vsí letaki brez ozíra na vsebino.**

Za izdajanje časopisov ni treba uradnega dovoljenja. Za sestavek odgovarja vedno pisec. Edíno, ako je odsoten v inozemstvu, odgovarja pri političnih listih **predsednik** dotičnega političnega društva, oziroma stranke.

Za razžalenja časti povzročenih s tiskopisom se ima vpeljati s posebnim zakonom najkrajše postopanje.

c) Svoboda združevanja.

Nobeno društvo, ki deluje javno in v katerem vršijo člani kontrolo nad upravo in premoženjem ne potrebuje za svojo ustanovitev in delo uradnega dovoljenja.

Politične stranke, ki so se javno konstituirale na temelju določenega programa, so javna društva in redni organi političnega življenja.

Članstvo tajnih društev se kaznuje po zakonu.

d) **Odgovornost za dela javnih nameščen-**
cev.

Vsak narodni nameščenec ima pravico samo **na posluh** svojega naloga, kadar ga izdaje v mejah zakona. Za neposluh zakonitega naloga, oz. za nezakoniti nalog se odgovarja **neposredno pred rednim sodiščem** po splošnem kazenskem zakonu. Za škode, ki jih napravijo posameznikom državni ali avtonomni nameščenci odgovarja država ali dotično avtonomno telo (občina, okrožje) oškodovancem pred rednim sodiščem.

2. **Kmetska republika je organizacija gospodarstva.**

a) **Splošna dolžnost dela in pravica vsakogar do človeka dostojnega življenja.**

Ni gospodarstva brez dela. Ni **narodnega** gospodarstva brez vseobčega dela. Najočividnejša zahteva pravičnosti je, da **vsakemu pripadajo sadi njegovega dela.**

Rekvizicije ni v nobenem slučaju, a razlastitev zaradi splošne koristi se mora urediti z zakonom.

Država kot gospodarska zajednica vstvarja posebni zakon o splošni dolžnosti dela in posebni zakon o splošni ratarski praksi, ter zakon o pravici vsakogar do človeku dostojnega življenja.

Kmetska večina naroda dela na svojem svobodnem domu.

Življenski interesi te večine se ne dajo ločiti od življenjskih interesov vseh ostalih gospodarskih slojev.

Kmetska država osigurava pravilno poslovanje vseh vrst gospodarstva, posebno pa osi-

gurava industrijalno produkcijo in urejuje vse to z **zakonom o delavskem pravu**, s katerim se **uvažuje ves delavski mednarodni pokret**.

Nihče ni dolžan delati komu kaj brezplačno. Prenehajo vsi prisilni podvozi in prisilni dninarji.

Pravo štrajka se ima urediti s posebnim zakonom.

b) Temelj gospodarstva.

Agrarna reforma. Svoboda poklica.

Temelj gospodarstva je kmetsko gospodarstvo. **Gozdovi** iz državne, cerkvene in privatne veleposestniške lastnine prehajajo **v last naroda** po posebnem zakonu, tako da se s pašo in stavbenim lesom zadovolji potrebi **vseh kmetских domov**, a s kurjavo potrebi **vseh državljanov**, kolikor je to mogoče. V istem duhu se mora spremeniti zakon o premoženjskih občinah in zemljiških zajednicah.

Vsa **vleposestva** brez ozira na gozdove tako **državna, kakor cerkvena in privatna** se načelno odpravijo. Nobeno posestvo ne sme biti večje od največjega kmetškega posestva v istem okružju. Izjeme tega načela se morajo urediti z ozirom na kmetijsko šolstvo, na zadružno (kooperativno) napredno gospodarstvo in agrarno industrijo z posebnim zakonom. Ravno tako se ima urediti z posebnim zakonom o domačem preseljevanju na tistem skupnem zemljišču, ki ga dobimo z odpravo veleposestva za kmetsko preseljevanje. **Ta isti zakon določuje o neobdelanem zemljišču in o kmetских domovih brez otrok.**

Z posebnim zakonom se ima urediti način, kako morejo priti do svojega doma tistji kmet-

je, ki so **poljski delavci** in taki nekmetje, ki so zadovoljili zakonu o splošni ratarski praksi.

Od vseh veleposestev se mora narodu (zemljiškim zajednicam, hišnim zadrugam in posameznikom) predvsem vrniti vse ono, kar mu je vzeto **po krivici ali vsled netočne izpeljave segregacije**. Pri tem se uvažujejo pridobljene pravice vseh gospodarjev, kolikor niso v nasprotju s temi načeli.

Pri odmerjevanju odškodnine za zemljo je glavna stvar vprašanje, kako je dotično veleposestvo pridobljeno. Odškodnina se ima urediti z posebnim zakonom.

Vsakdo se svobodno peča z vsakim poklicem, posebno z vsako obrtjo, kakoršno zna in kolikor jo zna. Za poklic pa, ki se tiče človeškega življenja in zdravja, ali pa je drugače posebno važen za ljudstvo, se določa z zakonom tako usposobljenost kakor nadzor nad njim.

Vsa trgovina je popolnoma svobodna, toda prometne ugodnosti uživajo samo **zadruge** proizvajateljev in potrošacev.

Carine načelno ni. Z zakonom se uvaja samo carina na predmete razkošja (luksus), a na drugo blago šele tedaj, kadar na to sili trgovska politika katere druge države.

e) Denarništvo in kredit.

Vsesplošno denarništvo mora pomnoževati in spopolnjevati proizvodnjo posebno ratarsko.

Denar kot sredstvo z izmenjavo dobrin in za plačevanje izdaja republika, ki obenem jamči za njegovo vrednost.

S posebnim zakonom se omogoča in pospešuje **osebni kmetski kredit** in kooperativno (zadružno) zbiranje kmetских prihrankov za po-

trebe kmetskega ljudstva, kakor tudi **nadzor za poslovanje vseh denarnih zavodov.**

Pogoj za pravilni razvoj vsesplošnega narodnega gospodarstva je pravilna ureditev občinskih, deželnih in državnih financ. Glavna načela o ureditvi teh financ določa ustava.

d) Splošno zavarovanje.

Da nihče **brez svoje krivice** ne ostane brez sredstev za življenje se uvaja z zakonom **splošno zavarovanje** za slučaj delovne nezmožnosti, posebno starosti.

Da nikogar ne zadene **brez krivde** škoda na premoženju, se na isti način uvaja **zavarovanje vsega premoženja** za slučaj elementarnih nesreč (požara, povodnji, toče in potresa) in živinskih kuge (nalezljivih bolezni).

3. Republika je organizacija kulture.

a) Vera.

Vera je temelj moralni kulturi. Vera sploh, a krščanski nauk posebej je temelj poštene vzgoje.

Krščanske cerkve in vsa javna verska združenja so popolnoma svobodna v poučevanju in izpovedanju vere, v izvrševanju vseh verskih obredov in v verskem občeivanju s svojimi verniki in svojimi verskimi poglavarji tudi izven mej republike.

b) Pravosodje.

Ločitev sodstva od zakonodaje in od vlade, kakor tudi neodvisnost sodnikov je zajamčena z posebnim zakonom o avtonomiji sodnikov.

Ni ne vojaških, niti kakšnih drugih izjemnih sodišč, tudi ne posebnega policijskega in upravnega sodnijskega postopanja.

Sodi se redno v središču gospodarske občine, oziroma po potrebi na licu mesta.

Postopanje je vsaj pri prvem (najnižjem) sodišču **javno in ustmeno**. S posebnim zakonom se ururuje brzina sodnijskega postopanja.

Narod sodeluje pri sojenju po prisežnikih in porotnikih po posebnih zakonih.

O vseh zločinih in pregreških sodi porota ali zbor prisežnikov.

Imeniki porotnikov morajo biti tako sestavljeni, da **večino porotnikov** tvorijo **kmet-ski gospodarji** iz področja dotičnega sodnijskega okrožja ali dotičnega okrajnega sodišča.

Sodišča presojaajo ustavnost zakonov in zakonitost naredb in odločajo v sporih o kompetenci med narodno vlado in avtonomni oblasti in v sporih posameznih državljanov z vlado ali z avtonomnimi oblastmi.

c) Prosveta.

Šolska in izven šolska narodna prosveta je splošna stvar **vsega naroda**; cela republika, ne samo da ima glavno skrb za narodno prosveto, temveč nosi za njo tudi stroške.

Osnovna (prva ali ljudska) šola ima **kmet-sko obiležje** in njen prvi namen je, da se doseže **popolna in trajna pismenost naroda**.

1. Šola za pismenost.

Gospodarska občina ustanovi v **vsaki** vasi (selu, kraju) javno, splošno dostopno šolo za pismenost otrok in odraslih z brezplačnimi učili za otroke, a vse stroške za to nosi poleg gospodarske občine tudi okrožje in cela republika po posebnih zakonih o narodni pismenosti.

2. Splošna ljudska šola.

Splošna narodna (ljudska šola) ima **po vseh in po mestih** kmetско gospodarsko in kulturno obiležje.

3. Navajanje mladine k delu in učenju ruskega in nemškega jezika.

Po končani splošni narodni šoli se uči **vsa ženska in možka mladina** najmanje **dve leti** praktičnega gospodarstva vsake vrste, kolikor je primerno in mogoče, toda povsod s splošnim prosvetnim poukom in s praktičnim učenjem ruskega in nemškega jezika.

4. Narodna šola za splošno izobrazbo.

Odpravijo se vse današnje takozvane srednje šole (gimnazije, realke, liceji), a mesto njih se ustanovijo narodne šole za splošno izobrazbo, ki trajajo najdalje 4 leta, ki jih lahko obiskujejo tudi odrasli in s katerimi je vedno zvezan tudi pouk o praktičnem delu ali tekom šolskega leta ali čez podaljšane počitnice in v katerih ni današnjih ocen in današnjih spričeval, in v katerih se uči angleški jezik.

Kdor ne konča pripravljenih letnikov za delo, ne more obiskovati narodne šole za splošno izobrazbo.

5. Strokovne šole.

Poleg narodne šole za splošno izobrazbo je še cela vrsta strokovnih šol (gospodarskih, obrtnih in trgovskih), ki se obiskujejo istočasno, imajo splošno izobraževalne tečaje in spopolnjujejo v ruskem in nemeškem jeziku.

Iz narodne šole za splošno izobrazbo se prehaja v strokovne šole za inteligenco kakor: gospodarske, sodnijske, učiteljske, veterinarske, apotekarske, stavbene in zemljomerske.

Te šole trajajo najdalje tri leta. Današnje vseučilišče kot nekaksna visoka šola se odpravi in spremeni v celo vrsto znanstvenih zavodov. Ostanajo le zdravniške in tehnične fakultete, ustanavlja pa se profsorska fakulteta za profesorje šol za splošno izobrazbo in strokovnih šol za inteligenco.

Predavanja na profsorski fakulteti so dostopna vsakomur, a na vseučiliščne znanstvene zavode se lahko vpiše vsak, kdor na sprememnem izpitu dokaže sposobnost za razumevanje predavanj.

6. Izvenšolske prosvetne ustanove. Privatne šole.

Organizacija izvenšolskih prosvetnih ustanov se uredi s posebnim zakonom. Vsakdo ima pravico v duhu ustave in v mejah šolskega zakona ustanavljati vsakovrstne šole in otvarjati razne tečaje in v njih podučevati.

d) Zdravstvo.

Državljeni so vir vseh sil in vrednosti države. Zdravstvo se uredi s posebnim zakonom **z enako skrbnostjo za vasi in za mesta**, tako da je tudi najsiromašnejšim slojem omogočena zdravniška pomoč in zdravila.

Organizacija mirotvorne kmetske republike.

I. Izvrševanje narodne suverenosti.

Na temelju svoje popolne in nepretrgane suverenitete vstvarja narod celokupno organizacijo narodnega gospodarstva in prosvete, določa vse domovinske pravice in dolžnosti in skrbi za njih izvrševanje ali neposredno sam ali pa posredno po izvoljenih poslancih, oz. po imenovanih narodnih služiteljih.

1. Direktno izvrševanje narodne suverenosti.

Po narodni zgodovini vstvarjene domovinske ali državne meje lahko spremeni samo narod s plebiscitom na peticijo večine odraslih državljanov (volilcev), kakšnega obmejnega okrožja.

S peticijo od 100.000 lastnoročnih podpisov lahko narod zahteva plebiscit (splošno ljudsko glasovanje). 1. za sklicanje ali razpust ustavotvornega zbora; 2. razpust rednega zbora prej nego mine zakonsko razdoblje; 3. odstop predsednika ali podpredsednika republike.

S peticijo od 30.000 lastnoročnih podpisov odraslih državljanov (volilcev) se lahko predlaga novi zakon, sprememba ali odprava starega zakona (zakonodajna inicijativa).

Ravnotako more ljudstvo s peticijo zahtevati plebiscit za sankcijo vsakega zakona v roku 2 mesecev po njegovem sprejetju v zboru (referendum).

Zakoni, ki se tičejo življenskih narodnih potreb — namreč sklepanje zvez s kakšno drugo državo, sklepanje posojila izven državnih mej, zakoni o preureditvi zemljištnih, lastninskih in dednih odnošajev (agrarna reforma) — ne morejo dobiti zakonske moči brez tega referenduma. Podpise na peticijo sprejemajo in ves posel pri plebiscitu in referendumu obavljajo sodišča po posebnem zakonu.

2. Izvrševanje narodne suverenosti po izvoljenih poslancih.

- a) Narodni ustavotvorni zbor.
- Narodni zakonodajni zbor.

Narodni ustavotvorni zbor se voli na isti način, kakor redni državni zbor, samo da je za posamzeni mandat treba polovico manje volilcev.

Sestane se 14 dni po volitvah. Je suveren in se sam razpušča.

Tri mesece po njegovem sestanku more narod s peticijo od 100.000 lastno ročnih podpisov naslovljeno na predsednika republike, zahtevati plebiscit o razpustu ustavotvornega zbora.

Vse zakone ustvarja narodni zakonodajni zbor, ki se voli na 4 leta s splošno volilno pravico brez razlike spola od izpolnjenega 18. leta in brez kakšnega drugega omejevanja.

Volitev se vrši vedno na prvo nedeljo v septembru, ako je voliti redni državni zbor; ako je razpuščen, pa deveto nedeljo po razpustu.

Število poslancev ni stalno, nego je odvisno od tega, **koliko volilcev je zares glasovalo.**

Na vsakih 6.000 **oddanih** glasov pride eden poslanec.

Kandidati se postavljajo po strankarskih kandidatskih listah za celo državo v posameznih okrajih, kjer se glasuje istočasno za posamezne kandidate in za stranko. Ako kandidat dobi v tem okraju 6.000 glasov, je takoj izvoljen. Višek tega, kakor tudi manje število glasov se računi v korist njegovi stranki.

Po celokupnem številu glasov, ki jih je stranka tako dobila, odračunavši glasove takoj izvoljenih poslancev, dodeljuje se stranki pripadajoče število mandatov po višini števila glasov oddanih za posamezne kandidate.

Na končni nadpolovični ostanek pripada vsaki stranki po eden mandat.

Vsi volilci imajo enako, aktivno in pasivno volilno pravico.

Glasuje se po občinah. — Volitve vodijo sodišča poleg z zakonom urejenega sodelovanja strank, a volitve overava (verificira) najvišje sodišče.

Državni zbor zaseda redno od 15. oktobra do 15. marca brez prekinjenja ob delavnikih.

Na izredno zasedanje se sestaje državni zbor, ako to zahteva ena petina poslancev, ali ako se sestane po razpustu, ali na narodno peticijo z zakonsko inicijativo, ali ako gre za kršitev imunitete, ali pa če je treba izvoliti predsedniškega namestnika.

Pri vsaki seji državnega zbora mora biti prisotna vsaj tretjina članov pri glasovanju vsaj polovica.

Narodni poslanci, t. j. člani ustavotvornega ali zakonodajnega zbora uživajo razen splošne osebne nedotakljivosti še, dokler so poslanci, brez ozira na to, dali državni zbor zaseda ali ne zaseda, a ravnotako tudi po razpustu zbora, dokler ne minejo volitve, **popolno nekaznjivost za vse ono, kar govorijo in pišejo v državnem zboru ali zunaj njega.** Za to govorjenje ali pisanje ne more poslanec biti nikoli pozvan na odgovornost.

Ako poslanca zalotijo na delu pri zločinih, pri katerih preneha osebna nedotakljivost, mora o tem takoj biti obveščen zbornični predsednik, ki skliče še isti dan, ako državni zbor zaseda, a ako ne zaseda pa v roku 3 dni imunitetni odbor, ki more samo z dvema tretjinama vseh prisotnih članov zaključiti, da se proti temu poslancu uvede postopanje. Ta sklep mora ple-

num zbora v roku od treh dni, ako zaseda, ako ne zaseda pa v roku od 8 dni potrditi. Ako se vse tako ne izvrši, je poslanec svoboden in ima pravico sam odstraniti se iz zavora in ga nihče nima pravico pod osebno odgovornostjo zakona pri tem ovirati. Za vsa ostala eventualno storjena dejanja more narodnega poslanca izročiti samo državni zbor, ako to imunitetni odbor predlaga z dvema tretjinama vseh glasov.

Imuniteta se začne od časa, čim okrajni, oz. glavni volilni odbor ustanovi, da na dotičnega kandidata odpada potrebno število glasov, odpade pa, ko je glavni volilni odbor končno določil število novo izvoljenih poslancev.

Ker je pasivna volilna pravica izraz aktivne volilne pravice vseh volilcev, torej dejanje narodne suverenitete, zato preneha s časom, ko se imuniteta začne, vsako omejevanje osebne svobode, tudi če je nastalo vsled pravomočne obsodbe.

b) Županijska (okrožna) skupščina.

Županijsko skupščino tvori enako število odposlancev vseh združenih gospodarskih občin. Te odposlance voli občinska skupščina vseh odraslih občanarjev na 4 leta z istim volilnim činom, s katerim se volijo občinski odborniki.

Županijska okrožna skupščina se obnavlja vsako leto s polovico.

Ona vstvarja pravilnike v okvirju svoje avtonomije. Županijske posle vodi županijski upravni odbor s svojim predsednikom, ki ima naslov župana, po določenih načelih naprednega zadruharstva.

Ta odbor s predsednikom voli županijska skupščina.

c) Občinska skupščina. Občinski odbor.

Občinsko skupščino tvorijo vsi odrasli ne-kaznovani občinarji, a shaja se, razpravlja in po-sluje po določenih načelih naprednega zadru-garstva. Ona voli občinski odbor, katerega predsednik se imenuje načelnik, in v okvirju svoje avtonomije vstvarja pravilnike.

II. Notranja ureditev kmetske republike.

1. Izvrševanje narodne samovlade (selfgo-vernment).

Celokupna današnja politična uprava se od-pravi in preneha teritorialna razdelitev na po-litične upravne občine, politične okraje in po-litične županije.

Na mesto politično policajne uprave se uve-de **gospodarska, prosvetna iz zdravstvena uprava.**

a) Kmetška hiša ali kmetški dom.

Temeljna jedinica te uprave je kmetška hiša ali kmetški dom, t. j. vsako kmetško gospodar-stvo kot glavna gospodarska in prosvetna jedi-nica, ako ta dom ima glavno narodno obiležje, namreč ako je on obenem obitelj (rodbina, dru-žina, familija).

To narodno obiležje je tem močnejše, čim številnejša je katera kmetška obitelj, ter se vsa-kemu predstavniku (predstavnici) kmetške obi-telji, oz. kmetškega doma daje v zakonu o go-spodarskih občinah toliko število glasov na ob-činski skupščini koliko je **v obitelji duš.**

Pravni položaj mestnih obitelji, posebno de-lavskih in vseh obitelji brez doma se ima ure-diti s posebnim zakonom.

b) Gospodarska občina.

Prva teritorijalna jedinica vsej tej upravi je gospodarska občina, ki jo redno tvori vsaka vas za sebe, a kjer to narod želi ali potreba zahteva, več manjših vasi in krajev, načelno v obsegu ene zemljiške zajednice ali ene davčne občine.

Avtonomija gospodarskih občin se urejuje s posebnim zakonom po načelih splošnega, a posebej kmetskega naprednega zadrugarstva.

Obseg in delokrog občinske avtonomije je isti kakor županijski ter je omejen samo z dejansko možnostjo izvrševanja.

Gospodarska občina kot član županije izvršuje vse one posle, za katere se je prostovoljno obvezala in je samo v tej lastnosti organ županije(okrožja).

Za pokritje stroškov svojega delokroga ima občina svoje povsem samostojne finance tako, da od predmetov, ki jih ne obdačuje država (npr. zasajenje tobaka ali žganjekuho) pobira davek, ako to sklene občinski odbor.

c) Županija (okrožje).

Po svobodnem udruživanju gospodarskih občin nastanejo županije, ki so širše področje in obenem višja stopnja gospodarske, prosvetne in zdravstvene organizacije in ki delujejo po posebnem zakonu o županiyah.

S tem zakonom se ureja način, kako se gospodarske občine združujejo v stalna županijska področja. Vse gospodarske občine v mejah današnjih političkih okrajev se združijo takoj včasne županije, a njihove posle vodi strokovno osebje današnjih županijskih in okrajnih oblasti.

Posebni zakon o županijski samovladi ureja županijo tako, da za direktno državno delovanje preostanejo posli narodnih financ in narodne obrane ter sodstvo, za katere obstoji posebno urejenje, potem šolstvo počevši od narodnih šol za splošno izobrazbo, a od zdravstva, gospodarstva in prometa vsi posli, ki se po svoji bitnosti tičejo cele domovine, ali pa, ki se izvršujejo z ozirom na mednarodne pogodbe in obveze.

Vsi ostali posli spadajo v delokrog županije.

Narodna vlada ne more napraviti županijo za svoj organ v nobenem področju svojega delovanja, toda more pa dodeliti županiji posebne vladne strokovnjake za izvrševanje poslov direktne državne funkcije.

Za celokupno delovanje v svojem delokrogu ima županija svoje posebne finance.

Tako gospodarska občina, kakor tudi županija imata avtonomijo ali selfgovernment v popolnem smislu teh besed, kar pomeni, da gospodarska občina in županija moreta v okvirju zakona vstvarjati svoje pravilnike z veljavnostjo zakona in da vladata same seboj, tj. da v svojem zakonskem delokrogu poslujeta brez kakoršnega koli motenja od strani predsednika republike, oz. od narodne vlade. Toda s posebnim zakonom se ima urediti finančna pomoč cele republike ubožnim občinam in županijam za vse one potrebe, ki so v splošnem narodnem interesu.

Občinske pravilnike ustvarja občinska, a županijske županijska skupščina. Ti pravilniki se pošiljajo narodni vladi samo zato, da vidi, če ni občina ali županija prekoračila zakon o svoji avtonomiji. Ako narodna vlada misli, da je s pra-

vilnikom prekoračen zakon, pošlje ga takoj najvišjemu sodišču, ki ima stvar rešiti najdalje v roku enega meseca. Drugače vlada vrača pravilnik občini ali županiji z edino opazko, da je pregledan.

V nobenem slučaju ne more pravilnik ostati pri vladi dalje ko mesec dni.

d) Ureditev mestne avtonomije.

Odpravlja se naziv kr. svobodnih mest.

Gospodarskih občin ni moči v bodoče združevati z mestnimi občinami, a bivše vaše upravne občine in posamezne pretežno kmetijske mestne davčne občine se lahko po zakonu o gospodarskih občinah od mest odcepijo in pridružijo gospodarskim županijam.

S posebnim zakonom o avtonomiji mestnih občin se ima avtonomija mest razviti do iste stopnje, kakor avtonomija gospodarskih županij in to tako, da po mestih delavstvo, obrtništvo in ostalo delavno meščanstvo na temelju splošne, tajne in enake volilne pravice brez razlike spola vodi v resnici vso mestno upravo.

2. Izvrševanje narodne suverenosti po narodni vladi.

Domovinske posle vodi predsednik republike z narodno vlado.

a) **Glavni domovinski posli so:** 1. Izvrševanje človečanske pravice (pravosodno ministerstvo).

2. Narodno gospodarstvo.

3. Narodna prosveta.

4. Skrb za narodno zdravje.

5. Obrana doma in domovine.

6. Stalna vez z ostalimi narodi in državami.

7. Poravnavanje stroškov za vse te posle.
(Državne finance).

Vsako skupino teh domovinskih poslov vodi minister, **ki mora biti strokovnjak**, ki je lahko, a ne mora biti član državnega zbora, in **ki dela s pomočjo drugih strokovnjakov** (ministerskih namestnikov) za posebne oddelke v vsakem ministertvu.

Kot strokovnjaki za gospodarske posle smatrajo se tudi kmetški gospodarji.

Strokovnjaki ministerskih oddelkov se zvejo ministerski namestniki in delajo pod vodstvom dotičnega ministra, a pod nadzorstvom osebnih parlamentarnih poverjenikov — poslancev.

Nadzorstvo parlamentarnih poverjenikov in služba ministerskih namestnikov urejuje se s posebnim zakonom o ustrojstvu vlade.

b) Predsednik republike.

Prvo glavno skrb za domovinske posle ima predsednik republike. Voljen s plebiscitom na 4 leta prve nedelje v maju prevzema svoje posle 1. julija istega leta.

Predsedniški kandidat je lahko vsak, kdor je lahko tudi poslanec, ako ga predloži 60.000 volilcev, ali parlamentarna stranka, ki je dobila toliko število glasov pri zadnjih volitvah. Z istim volilnim načinom se volita tudi dva podpredsednika.

Za slučaj predsednikove smrti, prostovoljnega odstopa, odsotnosti ali nesposobnosti, nadomestuje ga prvi podpredsednik do ureditve, oz. do konca predsednikove perijode, a pod-

predsednika v teh istih omenjenih slučajih drugi podpredsednik. Za predsednika in podpredsednika so izvoljeni tisti kandidati, ki so dobili največje število glasov.

Predsednik ne more biti istočasno narodni poslanec, a niti podpredsednik, niti predsedniški namestnik ne izvršujejo svojega mandata, dokler opravljajo predsedniški posel.

Predsednik je predstavnik republike in glava narodne vlade, katero sam imenuje in sam odpušča, a sestavlja jo **izmed poslancev ali neposlancev.**

Narodna vlada vodi vse posle pod politično odgovornostjo predsednika.

Predsednik je politično odgovoren samo narodu.

Narod lahko zahteva s peticijo od 100.000 lastnoročnih podpisov zbranih v roku enega meseca, ali pa državni zbor s sklepom dveh tretjin vseh poslancev, **da predsednik odstopi.**

Četrte nedelje potem, ko je najvišje sodišče ustanovilo, da je peticija doovljno podpisana, oz. 4 tedne po sklepu parlamenta o odstopu predsednika se ima obaviti plebiscit po formuli: Predsednik N. N. mora odstopiti, ali Predsednik N. N. ne mora odstopiti.

Ako plebiscit odloči odstop predsednika, se razveljavi tudi volitev obeh podpredsednikov ter parlament, ako zaseda, voli predsednikovega namestnika takoj z enostavno večino najpozneje v roku 24 ur, ako ne zaseda pa v roku 8 dni.

Četrto nedeljo po volitvi predsedniškega namestnika se voli na splošnih volitvah novi predsednik; ako od dne izvolitve namestnika do prve nedelje v maju ni več ko 6 mesecev, tedaj

ta posebna predsedniška volitev odpade, toda novi redno izvoljeni predsednik prevzame predsedniške posle takoj, čim najvišje sodišče potrdi, da je izvoljen. Ravnotako prevzame takoj svoje posle tudi predsednik, izvoljen v izrednem času.

Posebni zakon urejuje volitev predsednika, prevzemanje predsedniških poslov in vsako spremembo v predsedništvu republike.

c) Vezi z ostalimi narodi in državami.

Kmetska republika ne vodi tajne diplomacije i ne priznava tajnih mednarodnih pogodb.

Kmetska republika je živi organ velike človečanske zajednice, ki se počasi, toda sigurno pretvarja v veliko svetovno zvezno republiko.

Ministerstvo za zvezo z ostalimi narodi in državami nima takozvanih diplomatskih zastopnikov.

Kmetska republika kot organizacija posebnega kmetskega in splošno človeškega gospodarstva in kulture ima v drugih državah, kjer koli potreba to zahteva samo svoje gospodarske in kulturne zastopnike (konzule). Ti zastopniki skrbijo posebno za življenje, zdravlje in napredek državljanov republike v inozemstvu.

d) Obramba in varnost doma in domovine.

Militaristične vojaške dolžnosti v kmetski republiki ni. Namesto militaristične vojaške dolžnosti se uvaja obramba doma in domovine **kot del splošne narodne delavne dolžnosti** in sicer takole: Vsakdo, ki živi na teritoriji republike je dolžan za republiko delati 6 mesecev na način, kakor to določa zakon o splošni narodni delovni dolžnosti. Največji del tega časa in to najmanj 4 meseca mora vsakdo obavljati splošno

koristna dela, kakor so zidanje cest, vodne naprave, melioracije ali popraviljanje tal in splošno javna dela tako, **da se večji del državnega proračuna lahko poravna s tem delom.** Manjši del časa in to največ 2 meseca se ima uporabiti za telesne vaje sploh, a za pripravo obrambe doma in domovine posebej. Ako je za katero vrsto teh priprav treba več časa, lahko se po potrebi izberejo najspretnější ljudje, ki se bodo tudi polnih 6 mesecev vadili v tej stroki.

Splošna narodna delovna dolžnost za žene se mora vpeljati samo s plebiscitom, ki se ima izvršiti, čim to s peticijo zahteva 30.000 odraslih prebivalcev republike, toda tudi tedaj se ima to delo izvrševati blizu doma ih na tak način, da pri tem ne trpi žensko poštenje in zdravje.

Dolžnost braniti dom in domovino preneha v kmetski republiki samo s smrtjo. Z obrano doma in domovine je v zvezi tudi narodno redarstvo ali varnostna straža. S posebnim zakonom se ima urediti priprava za poveljnike narodne straže in središča posameznih domobranskih okrajev. Ti domobranski okraji se pokrivajo s sodnijskimi in davčnimi okraji.

e) Poravnavanje troškov za vse domovinske posle (državne finance).

Kot glavni državni direktni davek se s posebnim zakonom uvaja progresivna dohodnina. Višino dohodnine ustanavlja vsako leto državni zbor pri razpravi o proračunu po davčni moči obdačencev in to progresivno t. j. tako, da se od vse večjega dohodka plača vse višji odstotek davka. Na dohodek, za katerega se z posebnim zakonom določi, da je človeku brezpogojno potreben za njegovo življenje, se ne more ustano-

viti dohodnina višja od enega odstotka. Na dohodnino ne more biti nobenih doklad.

Državni davek more vpeljati samo državni zbor, a občinski in županijski davek samo občinska in županijska skupščina.

Nihče ne more biti oproščen od plačevanja davka. **Na najnižje življenske potrebščine, namreč na kruh in moko, na sol, na mleko in na petrolej se ne more naložiti nikakšen davek ali kakšna druga dajatev.**

Iz državne županijske ali občinske blagajne se ne more ničesar izdati, kar ni določeno z državnim, županijskim ali občinskim proračunom.

Državni zbor razpravlja in sprejema vsako leto državni proračun, ki velja samo za eno koledarsko leto.

Obenem s proračunom mora narodna vlada predložiti državnemu zboru zaključne račune pretečenega leta.

Državni zbor ne more posamezno predloženih proračunskih postavk v izdatkih državnega proračuna povišati, **toda more jih znižati ali enostavno brisati.**

O uporabi eventuelnih prihrankov odločuje samo parlament.

Državni, županijski in občinski proračun se mora vedno obravnavati in odobriti, tedaj za dotično leto, dokler ni tega odobrenja, nihče ni dolžan plačati dotičnega državnega ali občinskega davka, ter se vsako uradno pozivanje ali celo terjatev takih nedovoljenih davkov kaznuje kot zloraba uradne oblasti.

Izključno pravico prodajati gotove predmete za trošenje, t. j. pravico monopola more imeti ali izvrševati samo republika.

Vse državne račune pregleduje državno računovodstvo, ki je urejeno s posebnim zakonom. S posebnim zakonom se ima zajamčiti neodvisnost in strokovna sposobnost vseh uradnikov državnega knjigovodstva in urediti njihova odgovornost pred najvišjim sodiščem.

Državno računovodstvo pregleduje, popravlja in likvidira po posebnih zakonskih predpisih državne, županijske in občinske račune; pazi, da se ne prekorači noben izdatek ustanovljen z državnim proračunom, in opozorava na eventualna prekoračenja pri županijskih in občinskih proračunih ter zaključuje državne račune.

Državno računovodstvo predlaga letni državni obračun s svojimi čisto svobodnimi opazkami parlamentu po predsedniku republike na ponovno pregledanje in odobrenje, in to tako, da obračun za prejšnje leto narodna vlada lahko dostavi parlamentu skupno s predloženim proračunom za prihodnje leto.

Za pobiranje državnih davkov se ustanovijo davčni uradi republike za davčne okraje, ki so obenem sodnijski in domobranski okraji; manjši so od današnjih političnih okrajev in večji od današnjih upravnih občin, tako da lahko vsak davčni urad pobere davek po vseh gospodarskih občinah svojega področja.

III. Izvrševanje pravosodja.

Sodi se v imenu pravice in zakona.

Sodišča se ustanovljajo in ukinjajo samo z zakonom.

Sodniki so neodvisni in jih ni mogoče proti njih volji premestiti, niti jih umiroviti pred dopolnjenim 65. letom, niti jih odpustiti razen v

slučaju pravomočne disciplinarne odsodbe. Z dopolnjenim 65. letim **mora** biti vsak sodnik umirovljen.

Sodnike 1. stopnje nastavlja vrhovno sodišče z razpisom natečaja za vsako izpraznjeno sodnijsko mesto. Med več reflektanti ima prednosti tisti, ki je prej položil sodnijski izpit.

Priziv na sodišča in vrhovno sodišče se dopolnjujejo samo s prebiranjem (opcijo) iz vrst sodnikov in odvetnikov.

Prve sodnike vseh stopenj imenuje predsednik republike. Sodniki niso po plači razdeljeni v razrede, a plača se jim povišuje v stalnih časovnih presledkih po gotovem številu službenih let, določenem po zakonu.

Sto nekaznovanih odraslih državljanov (državljanek), ki so svoji gospodarji in so prekoračili 30. leto, lahko pismeno z lastnoročnimi podpisi zahtevajo pri najvišjem sodišču **proti vsakemu sodniku disciplinarno postopanje**, ki se mora takoj začeti in v roku enega meseca končati, vedno s sodnim izrekom, ki se ima izreči ob sodelovanju porote.

Prva najnižja sodišča imajo po posebnem zakonu svoje področje, ki se imenuje sodnijski okraj in ki se pokriva z davčnim in domobranskim okrajem.

— Konec. —

Najljepši darovi za odrasle:

Ogrizović: Godina ljubavi,
broš. K 20.— ukorič. K 40.—

Anton Pavlović Čehov:
Pripovijesti, broš. K 20.—
ukorič. K 40.—

Lagerleif: Povjest jednog
imanja, broš. K 20.—
ukorič. K 40.—

Korolenko: Spiepi muzi-
kant, brošir. K 20.—
ukorič. K 40.—

Ksaver Šandor Gjalski:
Radmilović pripoviest . K 80.—

Ksaver Šandor Gjalski:
U noći, poviest iz hrvat-
skog života K 80.—

Ksaver Šandor Gjalski:
Na rodjenoj grudi . . . K 48.—

Ksaver Šandor Gjalski:
Osvit roman iz g. 1830 K 80.—

A. P. Čehov: Novele . . K 12.—

Dostojevski: Bijedni ljudi
roman K 28.—

L. N. Tolstoj: Kreutzer-
ova sonata, pripoviest . . K 36.—

L. N. Tolstoj: Obiteljska
sreća K 20.—

L. N. Tolstoj: Na ljudskoj
klačonici K 16.—

A. P. Čehov: Ubojstvo . K 24.—

A. P. Čehov: Izabrane
pripovijesti K 80.—

N. V. Gogolj: Tri pripo-
vijetke K 8.—

Najprikl.

dječ

6300

Matij

crt

Čeh,

po

000507580

COBISS ®

najnovijih vremena	„ 18.—
Strašni dani u Hrvatskoj	„ 18.—
Šaljive narodne pripo-	
vjetke	„ 18.—
Obradović: Basne	„ 18.—
Zmaj od Zagorja	„ 18.—
Jules Verne: Gospodar	
svieta	„ 48.—
Jules Verne: U školi Ro-	
binzona	„ 52.—
Jules Verne: Put oko zem-	
lje u 80 dana, ukoričeno	„ 80.—
Jules Verne: Dvadeset ti-	
suća milja ispod mora,	
ukoričeno	„ 80.—
Trstenjak: Besjeda na dje-	
du, ukoričeno	„ 26.—
Andersenove priče, ukor.	„ 60.—
Trešić: Život Hrvata u sje-	
vernoj Americi, ukor.	„ 80.—
Trienaest najljepših priča	
i narodnih pripovijeda-	
ka, ukor.	„ 28.—

Sve narudžbe obavlja kretom
pošte Radićeva Slavenska knjiža-
ra i papirnica, Zagreb, Jurišićeva
ul. 1.